

31 MAART 1991 NR. 21

INDUSTRIEEL ERFGOED IN VLAANDEREN

AFGIFTEKANTOOR: 8501 BISSEGEEM

KOLOFON

Industrieel Erfgoed in Vlaanderen is een nieuwsbrief uitgegeven door de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie vzw, postbus 30, 9000 Gent 12.

De teksten van dit nummer zijn afkomstig van J. Bauwens, W. Buys, E. Clauw, W. De Bock, J. De Gelas, J. Eyckmans, F. Geys, A. Linters, H. Van Royen, L. Vanvelthoven, I. Van Wegens, R. Vanwetswinkel, L. Wante.

Eindredactie van dit nummer A. Linters en L. Wante

Deze nieuwsbrief wordt uitgegeven met de steun van Vraag en Aanbod

VRAAG & AANBOD

INHOUD

Editoriaal	p. 2
Een belangrijke taak voor de overheid	p. 3
Mijnpatrimonium	p. 4
Conservation Awards	p. 9
PROVINCIE BRABANT	p. 10
Vilvoorde	
St. Genesius-Rode	
Grimbergen	
PROVINCIE ANTWERPEN	p. 11
Mechelen	
BRUSSELS KRUITVAT	p. 11
PROVINCIE OOST-VLAANDEREN	p. 13
Zonnegem	
Munkzwalm	
Verbond voor Heemkunde	
PROVINCIE WEST-VLAANDEREN	p. 14
Gistel	
TENTOONSTELLING	p. 14
UNIVERSITAIRE THESISSEN	p. 14
BUITENLAND	p. 15
Duitsland	
Oostenrijk	
KALENDER	p. 16

Foto voorpagina: Waterschei, ophaalgebouw en schachtbok

EDITORIAAL

Met de pen in de hand ...

De 'Campagne Industrieel Erfgoed Vlaanderen' mist zijn doel niet. Er zit heel wat beweging in de studie en het behoud van het industrieel erfgoed in Vlaanderen.

Er zijn een aantal graadmeters voor deze vooruitgang. Op de eerste plaats is er opnieuw - het stijgend ledenaantal van de V.V.I.A., maar ook de groei van het aantal leden en medewerkers van plaatselijke verenigingen. Daarnaast zijn er ook: de nieuwe en ingeslagen vormgeving van deze nieuwsbrief (iedereen was laaiend enthousiast - met dank aan onze sponsor 'Vraag & Aanbod'!); de eerste en succesvolle postgraduaatscyclus industriële archeologie (waarbij aan het einde van dit jaar voor het eerst een aantal getuigschriften kunnen uitgereikt worden); de artikelen en bijdragen in de pers; de groei van het aantal regionale en thematische initiatieven in alle hoeken en kanten van Vlaanderen; de concrete samenwerking tussen de diverse organisaties die van de grond komt; en ook de wijze waarop de overheid langzaam maar zeker oor krijgt voor de noden van het industrieel erfgoed. Het liep vol voor de avondbezoeken in Langerbrugge (Energieia) en in Mechelen (torenuurwerkmakerij Michiels en Horlogeriemuseum) en de eerste stadswandeling van het jaar trok als een kleine betoging door Oudenaarde. Op het ogenblik dat wij deze regels op papier probeerden te zetten aan het tafeltje van de industrieel-erfgoed-stand op het Vakantiesalon, lukte zulks niet: de belangstelling van het publiek voor deze vreemde-eend-in-de-bijt (tussen de stands van de Rijkswacht, de Spaans costas en het Duitse Sauerkraut) was overweldigend.

Binnen enkele weken loopt de Campagne naar een eindpunt, in de periode van Flanders Technology International. Met een belangrijke studiedag over het gebruik en het hergebruik van industriële panden (op 24 april) en met een denkdag over de stand van zaken van de studie van de wortels van Flanders Technology (27 april). En daarenboven zal het industrieel erfgoed met een ruime stand op FTI zelf vertegenwoordigd zijn (*U komt toch óók kijken ?*)

Aan belangstelling ontbreekt het niet!

En tóch valt het op dat er nog dagelijks tegen ongelof en psychologische remmen moet gestreden worden, zelfs om monumenten recht te houden die van internationale allure zijn. De bedreiging van het Scheepvaartmuseum in Baasrode en de erachter liggende werven, de wijze waarop het Limburgse mijnpatrimonium langzaam maar zeker brokje na brokje van de kaart geveegd wordt, en de wijze waarop met historisch-waardevolle textielbedrijven in Gent omgesprongen

wordt, zijn maar enkele voorbeelden. Het valt op hoeveel boeiende sporen verdwijnen, hoe kansen - ook op toeristisch vlak - verloren gaan, omdat de lokale besturen 'het belang ervan niet kenden', of 'het niet wisten'. Je kunt het 'de' overheid niet altijd verwijten dat ze zich niet op de hoogte stellen van wat er in de wetenschappelijke wereld reilt en zeilt. Je kunt het gemeentebestuur van Huppelkapelle niet over de hekel halen, omdat het te weinig visie heeft op het al dan niet behouden van een oude brouwerij of op de restauratie van een molen. De plaatselijke kermis ligt vaak dichterbij het hart dan één of andere studiedag waar men de nodige up-to-date kennis kan opsteken over industriële archeologie of aanverwante.

Moeten wij niet in eigen boezem kijken.

Zorgen de voorstanders van het behoud en de valorisatie van het industrieel en technisch erfgoed wel voor een efficiënte en regelmatige doorstroming van informatie en van hun verzuchtingen aan het beleid?

Al te vaak komen wij te laat. 'Jammer, maar niemand vertelde ons ooit dat het ook anders kon', hoort men steevast. En dat is niet altijd een goedkoop alibi! Véél van het succes van de industriële archeologie hangt immers af van de wijze waarop plaatselijke VVIA-leden en lokale groepen optreden en hun bestuurders tijdig 'voorlichten' - vóór het te laat is. Kruip in de pen en schrijf nu aan het College van Burgemeester en Schepenen dat er zich op hun grondgebied 'iets' bevindt dat de moeite waard is. Schrijf een brief aan de plaatselijke verkozenen, waarin U hun aandacht voor deze dingen vraagt. Schrijf aan de gemeenschapsministers van ruimtelijke ordening en van cultuur een brief waarin U hun aandacht vraagt voor vergeten of vervallen monumenten, voor kleine musea en verzamelingen.

U kunt de belangrijkste stimulans zijn in Uw gemeente. U kunt in eigen regio dingen loswerken en projecten suggereren. Maar, U kunt ook de mensen van elders steunen en helpen in hun betrachtingen.

In Baasrode zal men zich verheugen in elke vorm van steun die van elders komt, voor het behoud van het mijnpatrimonium is steun van eender wàar dringend nodig, en misschien kunnen wij samen zelfs een conservatie- en renovatiepolitiek op gang brengen voor het monumentale patrimonium van het 'Manchester van het Kontinent'.

Eén vogel maakt de lente niet, één brief verandert evenmin een scheefgegroeide situatie. Maar wanneer een zwerm zwaluwen overvliegt, weet je dat de botten en de bloesems op komst zijn.

Neem dus je pen en een postzegel. Uiteindelijk hangt het behoud en de valorisatie van ons industrieel erfgoed niet af van een wazige deus-ex-machina, maar wel van de wijze waarop U en ik en de anderen er zich voor inzetten.

A. Linters
voorzitter VVIA

EEN BELANGRIJKE TAAK VOOR DE OVERHEID

Louis Vanvelthoven
Voorzitter Vlaamse Raad

In de belangrijke verruiming die het begrip geschiedenis de laatste twee eeuwen heeft gekend, speelt de studie van de materiële relict en van de 'gewone' menselijke activiteiten een belangrijke rol. Materiële relict leveren immers de meest directe informatie over het verleden. Ze boeien een breed publiek, dat zich sterk interesseert voor het dagelijkse leven in het verleden.

Vele auteurs beschrijven Vlaanderen vóór de 18de eeuw als een land dat op één grote tuin leek. De omwalde steden en de kleine dorpskernen lagen harmonieus in de landelijke omgeving ingeplant. Slingerwegen, omzoomd door loofbomen, verbonden de bebouwde kernen met elkaar.

De versnelde technologische ontwikkeling in de 18de eeuw en het ontstaan van de industriële cultuur grepen diep in het landschap en in de leefgewoonten van de mens in. Er verrezen fabrieksgebouwen en de gemechaniseerde arbeid verving weldra de eeuwenoude tradities van de ambachten en de agrarische cultuur. Uit een kleinschalige, op zelfvoorziening ingerichte maatschappij groeide een technisch-industriële samenleving. Vaak bestaat er ook een directe relatie tussen de architecturale vormgeving van het industriële gebouw en het totale arbeidsproces. Die wisselwerking geeft ons een treffend beeld van de arbeidsorganisatie zoals die er in de fabriek uitzag.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de verouderde industriële infrastructuur van Europa op grote schaal vernieuwd. Wat door de oorlog was vernield, werd weer opgebouwd. Steeds meer oude fabrieken en arbeiderswijken werden gesloopt en machines kwamen op de schroothoop terecht. Ook Vlaanderen ontsnapte niet aan

dat voortvarend afbreken. Plots werd de mens zich bewust dat de materiële cultuur van de Eerste Industriële Revolutie aan het verdwijnen was, dat erfgoed dat de vrucht was van het werk van onze voorouders, werd vernietigd. Het duurde zeer lang alvorens de tijd rijp werd voor een andere benadering.

Gelukkig treffen we in een groot aantal gemeenten in Vlaanderen nog sporen aan van vroegere industriële, ambachtelijke en economische activiteit. Ook kunnen nog heel wat mensen over de ervaringen in dit werkmilieu vertellen. Het lijkt mij dan ook meer dan ooit noodzakelijk die onschatbare bronnen aan informatie voor het nageslacht zo oordeelkundig mogelijk te bewaren, objectief te registreren en ze eventueel zinvol - met een nieuwe bestemming in de hedendaagse samenleving - te integreren. Door deze aanpak krijgen we een ander en beter beeld van de maatschappelijke en culturele zorgen van onze voorouders.

Onbetwistbaar is hier voor de overheid een belangrijke taak weggelegd. In een leefklimaat dat wel bezeten lijkt om de materiële sporen van het verleden uit te wissen moeten zij een beslissing nemen. Een zo ruim mogelijk overleg met alle betrokken instanties kan hen hierbij inzicht verschaffen.

Het mag toch niet zijn dat het ontbreken van elke vorm van historisch waardenbesef of speculaties van louter financiële aard aan de basis liggen van de evaluatie van het industrieel erfgoed. De vernietiging van die materiële getuigenissen betekent niet alleen een onschatbaar verlies aan historisch bronnenmateriaal, dat een beeld geeft van de doorsnee levensomstandigheden van de grote meerderheid van de bevolking. Vernietiging daarvan verraadt vooral een totaal gebrek aan respect voor het werk van onze voorouders, voor het zwoegen en het leed van vorige generaties. Het confronteert ons met een wegwerpmaatschappij, waarin mateloze consumptie meer en meer het leven van de hedendaagse mens conditioneert.

De Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie ijvert al gedurende vele jaren voor het behoud van het industrieel erfgoed. Ik ben haar hier zeer erkentelijk voor. Het is dan ook mij wens dat de 'Campagne Industrieel Erfgoed Vlaanderen', de gemeentebesturen en de bevolking bewust zou maken van de verantwoordelijkheid die we allen ter attentie van het industrieel patrimonium dragen.

Louis Vanvelthoven (Lommel, 8.6.38) is licentiaat in de rechten. Hij werd volksvertegenwoordiger voor de Socialistische Partij in 1977 en werd op 18 okt 1988 voorzitter van de Vlaamse Raad. Hij is tevens burgemeester van Lommel. De voorzitter van de Vlaamse Raad is te bereiken op het Paleis der Natie - Natieplein 2, 1000 Brussel. (foto Belga)

EEN ZWARTE TOEKOMST VOOR HET MIJNPATRIMONIUM?

Er is nog hoop, maar de berichten die ons vanuit Limburg bereiken klinken steeds maar zwarter.

In vorige nummers van deze nieuwsbrief wezen we er reeds vaak op hoe er met het unieke Limburgse mijnpatrimonium door plaatselijke verantwoordelijken gesold wordt. Stukje bij brokje worden sloopvergunningen afgeleverd, z.g. 'omdat niemand alternatieven aandraagt' - maar als studie-bureaus, architecten en zelfs buitenlandse architectuurscholen voorstellen doen en zich bereid verklaren alternatieven uit te werken, worden zij met een kluitje in het riet gestuurd.

De gemeentebesturen ontbreekt het duidelijk aan visie, en de huidige leiding van K.S. (met Tyl Gheyselinck op kop) gedragen zich eerder als nieuwe kolonisten die hun visie - tabula rasa en E.R.C. - ten koste van alles willen doorduwen.

Het behoud van de gemakkelijk-renoveerbare mijngebouwen hangt af van de nieuwe functies die men er aan geeft. Wie niet zoekt, vindt ook niet... Zeker niet als men alle alternatieven en projecten systematisch in de doofpot probeert te steken.

Op 11 maart j.l. organiseerde de VVIA in Zolder, samen met de vzw Het Vervolg en de vzw TSAP een druk bijgewoonde informatieavond over het hergebruik van industriële ruimten. Vanuit de tjokvolle zaal weerklonken nadien de frustraties van plaatselijke groepen, architecten, zelfs enkele ambtenaren over de wijze waarop alle pogingen om oplossingen te vinden van de tafel geveegd werden door Gheyselinck en in diens zog de gemeentebesturen van de mijn-gemeenten.

Hoe men het ook draait of keert, de huidige politici en de top van K.S., zullen in de toekomst in binnen- en buitenland met de vinger gewezen worden als hoofdverantwoordelijken voor de sloop-manie

Toch verandert er iets, maar jammer genoeg te langzaam. In het Limburgse

mijnbekken doen zich nu de fenomenen voor die men vroeger ook reeds in andere stilgevallen mijn- en industrie-bekken kon vaststellen: na de eerste frustraties van de teloorgegangene grandeur (die zich uitte in 'weg met die slechte herinnering') komt langzaam maar zeker het gevoel van het belang van die wortels naar boven, eerst bij organisaties die zich met volkskultuur en opbouwwerk bezig houden, vervolgens bij de gewone man die de dingen van nabij meemaakt. De groei van dat gevoel van verlies stijgt naarmate er meer en meer verdwijnt. Elders in Europa kon men konstateren dat uiteindelijk de laatste restjes met een echt fetisjisme behouden, gekonserveerd en gekultiveerd werden, op een ogenblik dat er weinig of niets meer te redden viel.

De Limburgse gemeentebesturen, de provinciale overheid en de Vlaamse Executieve moeten nu beslissen hoever zij het zullen laten komen. Met andere woorden: het is nu nog niet te laat om een verantwoord beleid uit te zetten en concreet en creatief naar alternatieven te zoeken voor de mijngebouwen. Gemeentebesturen, provinciebestuur en Vlaamse Gemeenschap kunnen zélf optreden, kunnen stimuleren, kunnen op eigen initiatief studiegroepen en architecten aan het werk zetten.

Gemeentebesturen en de Vlaamse Gemeenschap beslissen zélf hoever zij de sloopwoede laten gaan - want zij geven uiteindelijk de nodige vergunningen. Ze moeten dus geen verstoppertje spelen achter de brede rug van Gheyse-

linck en de verantwoordelijkheid afschui-ven.

Studies

Het is wel opvallend dat er van alle kanten tijdens de voorbije weken nog snel geprobeerd werd om een serie sloopvergunningen af te leveren, duidelijk om de studie die Prof. Loeckx (K.U. Leuven) maakte in opdracht van de Koning Boudewijnstichting voor te zijn. Inderdaad, uit deze studie blijkt welke stedenbouwkundige en architecturale kansen er in de mijngebieden verscholen liggen, en er worden ook suggesties gedaan voor behoudsgerichte ontwikkelingen. Op deze studie, die op 22 maart gepresenteerd werd, komen wij in een volgende nieuwsbrief uitgebreid terug.

De Koning Boudewijnstichting is een respectabele instelling met veel moreel gezag. De wijze waarop zij deze studie mogelijk maakte strekt haar tot eer. Wij en iedereen die zich in Limburg en daarbuiten bij het mijnpatrimonium betrokken voelt - hopen dat de K.B.S. nu ook in staat zal zijn om de konklusies hard te maken, en dat zij zich niet achter een 'neutrale' houding zal verstoppen.

Eén van de concrete voorstellen die wij zouden lanceren is dat de K.B.S. alles op alles zou zetten om deze studie te visualiseren en beleefbaar te maken tijdens de komende Open Monumentendag (15 september), zodat én de plaatselijke bevolking én mensen van buiten Limburg in dichte drommen kunnen kennismaken met het unieke mijnland-

schap, met de bedrijfsgebouwen en met de tuinwijken.

Er verandert wat.

In het westelijk bekken trekt men intussen lering uit wat er met Eisden, Waterschei en Winterslag geschiedde.

Vooraf in **Beringen** lijken krachten aan te sturen op behoud, en wordt door lokale groepen van de Vlaamse Gemeenschap en de Provinciale Overheid geëist dat de jaren geleden geformuleerde beloften (o.m. in verband met de integratie van de *totale* mijn van Beringen in een grootschalig mijnmuseum-project) zouden behouden worden. Dat een groot deel van de museumsubsidies en gelden die voor Beringen konden bestemd worden intussen naar het Gallo-Romeins Museum in Tongeren gedraineerd werden (Gemeenschapsminister van Cultuur P. Dewael is in die stad gedomiciëerd, of het verhaal van het hemd dat nader is...?) wordt er met lede ogen aanzien.

Het succes van de Open Monumentendag in Beringen-Mijn (met meer dan 10000 bezoekers, w.o. veel Nederlanders) opende ter plaatse vele ogen. Dit heeft echter als gevolg dat er zich nu reeds een aantal ongezonde toeristische exploitatie-verschijnselen beginnen te manifesteren, die weinig of géén voeling hebben met de inherente waarde van het sociale en kulturele patrimonium van ter plaatse. Hamburgertenten en Vlaamse kermessen zijn niet de meest geschikte manier om een erfgoed als dat van Beringen-Mijn tot zijn recht te laten komen - en een dergelijke benadering smooit zichzelf na enkele jaren.

In **Zolder** worden door lokale groepen voorstellen uitgewerkt om de mijn te integreren in een ruimtelijk conserva-

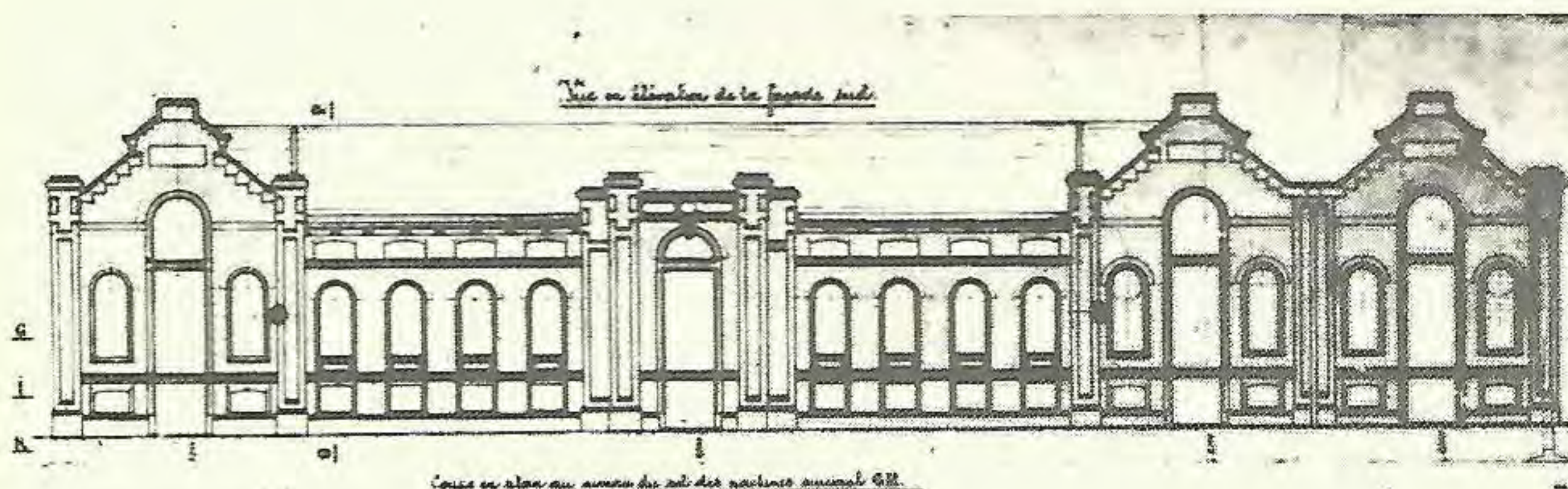
tie- en valorisatie-proces, waarbij gemakshalve de term 'ecomuseum' in de mond genomen wordt. De vzw Het Vervolg heeft intussen voor Zolder ook een voorstel uitgewerkt, waarbij in de mijngebouwen een aantal functies geïntegreerd worden: wonen, werken, ontspanning, cultuur en toerisme. Zo zouden in een deel van de gebouwen appartementen voorzien worden, en is men er voorstander van om KMO's aan te trekken om zich in bepaalde gebouwen te vestigen. Sommige gebouwen lenen zich daarenboven uitstekend als concertzaal, terwijl in Zolder geschikte ruimten voorhanden zijn voor vergaderingen en tentoonstellingen. Het schepencollege van Heusden-Zolder lijkt nog een beetje tussen geloof, hoop en liefde en de druk van K.S. te zwalpen, maar het denkwerk is er toch reeds goed van start gegaan.

In Waterschei komt het ERC-park er blijkbaar, alhoewel volgens Trends (21 maart) mogelijke privé-investeerders (zoals Van Moerkerke van de Sun Groep, de vastgoedmaatschappij Bernheim-Comofi, e.a.) argwanend tegenover het geheel staan: "In financiële kringen wordt met enig ongeloof tegen ERC aangekeken. Al was het maar omdat Thyl Gheyselinck het de voorbije jaren vertikte om zijn projekt 'toe te lichten' en/of 'aan te praten'. Zegt een topfinancier: 'De heer Gheyselinck hebben wij hier de voorbije jaren nog nooit op bezoek gehad. Wij kennen zijn plannen alleen maar viavia. Ja, dergelijke houding verbaast ons ook. Noem het maar een verregaande vorm van arrogantie'..."

Vanuit architecturaal oogpunt werd blijkbaar wel heel wat inspanning gedaan om de zaak mooi-ogend en verkocht te krijgen. De belangrijkste gebou-

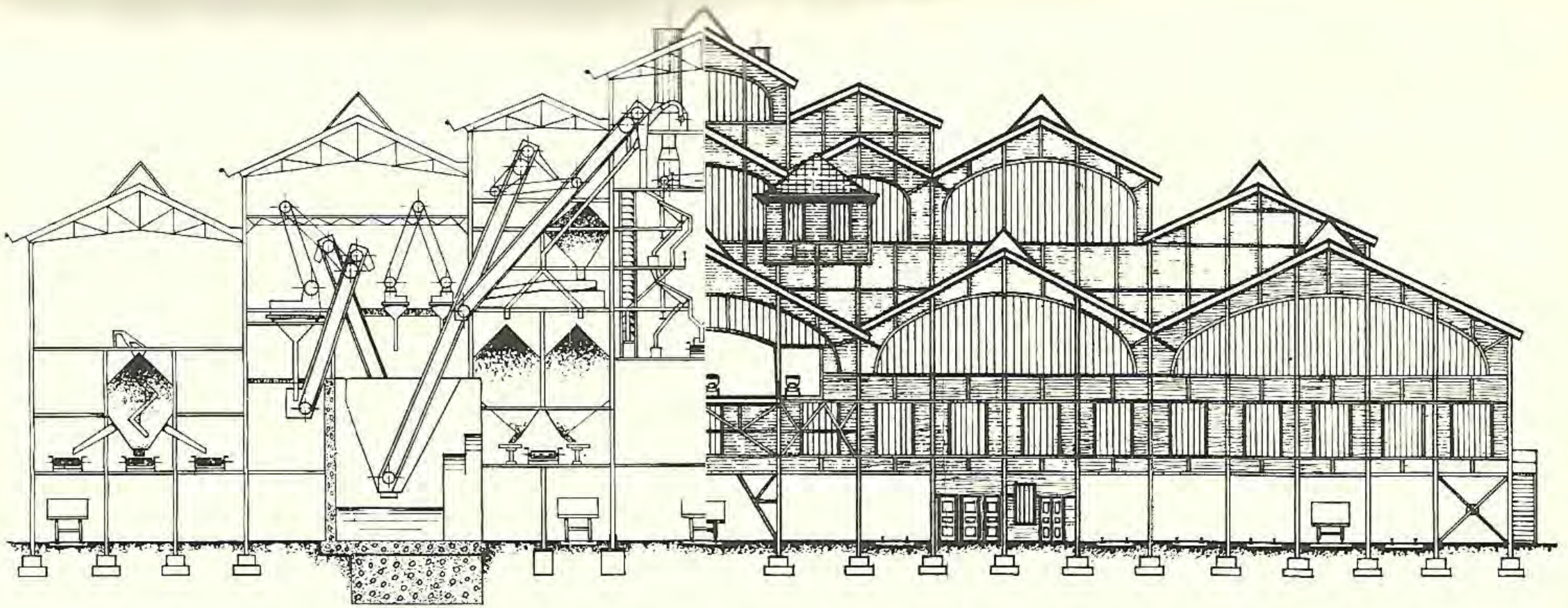
Waterschei: centrale en ketelhuis

Zolder: Gebouw der ophaalmachines (1924).

wen die in Waterschei nog rechtstaan worden in het projekt betrokken, één van de twee schachttorens zou tegen de grond gaan (terwijl het dubbele stel schachtbokken een typisch kenmerk van de Limburgse mijnorganisatie was: één intrekende en een uitgaande schacht). Het valt ons op de tekeningen wel op dat de resterende schachtbok bovenaan van een belachelijke coiffure voorzien wordt, en aldus heel zijn karakter verliest.

In **Winterslag** (het mijnsterrein dat twee jaar geleden terdege bestudeerd werd door het Provinciaal Hoger Architectuurinstituut, dat een hele reeks renovatiemogelijkheden aandroeg, en een gebied dat ook onderwerp was voor een ERASMUS-projekt) werden nog snel een aantal slopingsvergunningen verleend, o.m. voor de kolenwasserij - de

Winterslag: kolenwasserij

grootste zelfdragende metaalkonstruktie in Vlaanderen. De vroegere renovatieprojecten worden intussen steevast onder water gehouden. Wel blijkt - op een holletje? - een architectuurwedstrijd voor dit mijnterrein uitgeschreven, waarvoor de inzendingen begin mei moeten binnen zijn. In kringen van architecten bestaat nogal wat konsternatie over deze wedstrijd, niet alleen omwille van de haast waarmee moet gewerkt worden, maar ook omdat de verstrekte informatie nogal rudimentair is en het aantal deelnemende groepen op erg onduidelijke basis geselecteerd en beperkt werd. Daarenboven werd ons meegedeeld dat ook de jury op een even onduidelijke wijze samengesteld zou zijn, en dat de samenstelling niet garant zou staan voor een architecturale kwaliteit - integendeel zelfs. En tenslotte meldde één architect ons dat hij - toen hij navraag deed naar de opties die in aanmerking kwamen voor het terrein - ronduit te horen kreeg dat hij géén rekening moest houden met voorbehoud in aanmerking komende gedeelten, zelfs niet met die delen die voor bescherming voorgesteld werden. Last but not least werd de vraag gesteld in hoeverre de wedstrijdvoorwaarden in overeenstemming waren met de bepalingen op architectuurwedstrijden, zoals zij door de Orde van Architecten voorgeschreven worden.

Wij blijven het in elk geval erg cynisch vinden dat men eerst een reeks slopingsvergunningen verleent, en vervolgens een architectuurwedstrijd uitschrijft.

Winterslag en Waterschei liggen op het grondgebied van de gemeente Genk. Op onze informatie-avond van 11 maart over het hergebruik van industriële gebouwen schitterden - voor zover wij konden nagaan - de gemeentebesturen van Genk en van Maasmechelen door

afwezigheid. Van de burgemeester van Genk ontvingen wij wel een brief waarvan wij onze leden eveneens lezing wenssen te geven:

"Aansluitend op enkele recente krantenartikels, wil ik toch even de aandacht vestigen op de door mij in het verleden, en ook nu nog, aangenomen houding ten opzichte van de voormalige mijngebouwen.

Mijn benadering is steeds geweest dat voor de gebouwen die dienen behouden te blijven, zo snel mogelijk een nieuwe bestemming moest gezocht worden, alsook de nodige beheersstructuren, zowel voor de conservering als voor de exploitatie na de herbestemming.

Met andere woorden: deze gebouwen moesten mijns inziens functioneel kunnen ingepast worden in de toekomstige bestemming van het terrein, zodat ze effectief konden beheerd worden en zodat ze niet het droeve lot van de gebouwen van Zwartberg moesten ondergaan, die door de tand des tijds, en dit op zeer korte tijd, gereduceerd werden tot een schandvlek in ons patrimonium.

In dat geval heb ik steeds gesteld, is het beter deze gebouwen onmiddellijk en eervol te slopen.

Ik ben gelukkig dat deze, misschien ietwat dreigende houding, aanleiding is geweest om effectief na te denken over de herbestemming en het functioneel inpassen, zodat op dit ogenblik de kans van langsom groter wordt dat bepaalde waardevolle delen inderdaad zullen kunnen behouden blijven..."

(get. J. Gabriels, burgemeester)

Voor de mijngebouwen van Eisdien ziet het er intussen wel somber uit. Enkel voor de oude magazijnen (die geen typische mijnarchitectuur zijn) denkt men thans aan hergebruik: hier zouden de stedelijke academies van Maasmechelen gevestigd worden. Ondanks het feit dat het gemeentebestuur van Maasme-

chelen ten alle prijze de volledige sloping wil doordrukken, is er tot op vandaag nog géén vergunning verleend voor de laatste gebouwen: de burelen en de badzalen, de ophaalgebouwen en de unieke betonnen schachtbokken.

Gemeenschapsminister Waltiel vindt het blijkbaar aangewezen om zijn beslissing voorlopig nog in beraad te houden, zodat aandringen op behoud aan zijn adres zeker nodig is.

Intussen werd in Eisdien een 'Werkgroep Limburgse Mijngebouwen' opgericht, waarin verschillende voorstanders van behoud zich groepeerden. Deze werkgroep wijst er terdege op dat het gemeentebestuur van Maasmechelen tot op heden de hergebruiksmogelijkheden van de mijngebouwen nog nooit aan een serieus onderzoek wilde onderwerpen, en dat evaluaties van Limburgse architecten, de beoordeling van vroegere mijningenieurs, en tientallen anderen in een verdomhoekje werden geduwd. "Men wil, duidelijk in het belang van anderen, gewoon de boel slopen" stelt de werkgroep, die verder gaat: "Openbare besturen vragen altijd naar de haalbaarheid en de noodzaak van herbestemming. In Maasmechelen heeft men in die richting echter nog niets ondernomen (...) Plots vindt men nu de oude magazijnen wel goed genoeg voor de stedelijke academies. Maar andere functies voor de andere gebouwen weigert men gewoonweg te overdenken. Zo is er het Provinciaal Natuurcentrum dat in het Maasland naar een ander onderkomen moet uitkijken. Ook de dienst Regionaal Landschap Hoge Kempen is op zoek naar inplanting van een bezoekerscentrum. Het natuurgericht toerisme zoekt een onderkomen in het Maasland. In heel de streek is er nog géén Jeugdherberg...". Daarnaast was er in het verleden concrete belangstelling van investeerders die onmiddellijk instapbare ruimten zochten, en die op een natuur-

Eisden: betonnen schachtbok

lijke wijze op de mogelijkheden van de mijngebouwen wezen: hun tussenkomsten werden niet eens het bespreken waard geacht.

De werkgroep dringt aan op een uitstel van executie, opdat minstens de resultaten van lopende studies (zoals deze van Prof. Loeckx i.o.v. de Koning Boudewijnstichting) zouden kunnen bekeken worden voordat onherstelbare stappen gezet worden. De werkgroep vroeg ook via de pers aan de Koning Boudewijnstichting om al haar gewicht in de weegschaal te leggen om de theoretische studie die zij bekostigde ook praktische uitvoerbaarheid te geven.

Intussen werd aan alle Maasmechelse politieke partijen gevraagd of zij bereid waren éerst de bovenvermelde studie af te wachten vooraleer over te gaan tot slooping. Alle fracties verklaarden daar geen moeite mee te hebben ... maar volgens onze gegevens zouden ze alle hun kat naar de voorstelling van deze studie gezonden hebben.

Politici nemen het woord

Nadat het verschillende maanden stil was in de Vlaamse Raad, werd de bedreiging van het Limburgse mijnpatrimonium op 5 maart opnieuw in de openbare vergadering ter sprake gebracht door Hugo Van Dienderen (AGALEV) en Frieda Brepoels (Volksunie).

Op 5 maart interpelleerde Van Dienderen - gevolgd door Brepoels - gemeenschapsministers Dewael en Waltniel, waarbij enkel deze laatste aanwezig was en mede namens gemeenschapsminister Dewael antwoordde.

Omwille van het belang van deze discussie geven wij de volledige tekst

(Vlaamse Raad, Beknopt Verslag, 5 maart 1991 pp. 6-8):

De heer Van Dienderen: *Limburg heeft in de jongste 100 jaar een industriële traditie opgebouwd. In de periode 1987-1989 werd beslist de mijnen te sluiten. De mijngebouwen verloren hun functie. Sindsdien zoekt men mogelijkheden om ze een nieuwe bestemming te geven. Die voorstellen hebben tot nu toe weinig succes gehad. In Houthalen, Zolder en Eisden dreigen de mijngebouwen te worden afgebroken.*

Voor Eisden zou binnenkort een sloopvergunning worden verleend. Nochtans waren er voorstellen tot renovatie, maar die werden nooit ernstig genomen en men liet de gebouwen verkrotten. Men zegt dat het behoud te duur zou uitvallen. Volgens de Limburgse architectenvereniging zou de afbraak echter ook 280 miljoen frank kosten. Dat is niet niks.

Ook in Zolder zou alles worden gesloopt. Toch worden er voor die gebouwen heel concrete voorstellen gedaan, onder meer de bestemming van het administratief gebouw als schoolgebouw. De gebouwen zijn erg stevig, de renovatie zal dus tegen een beperkte kostprijs kunnen worden uitgevoerd.

De schachttorens en koeltorens kunnen waarschijnlijk niet opnieuw worden gebruikt. Toch hebben zij een economische waarde als toeristische aantrekkingsplaats. De mijngebouwen hebben een grote historische betekenis voor de streek en daarom mogen zij niet verloren gaan. In het buitenland zijn er verschillende voorbeelden van reconversie, die bewijzen dat alternatieve oplossingen mogelijk zijn. In Noordrijn-Westfalen werden bijvoorbeeld mijngebouwen omgebouwd tot culturele, medische en onderwijsinfrastructuur.

België was het eerste land dat inzake monumentenzorg het principe aanvaardde dat ook niet-middeleeuwse gebouwen his-

torisch waardevol kunnen zijn. Sinds 1976 werd echter alleen de mijnkerk van Berlingen-Mijn als monument erkend.

Deze maand zou er een beslissing vallen omtrent de mijngebouwen van Eisden. Moet men niet eerst de resultaten afwachten van de studie betreffende de diverse reconversiemogelijkheden?

Voor de herbestemming van de KS-terreinen kan Vlaanderen een beroep doen op het speciale EG-fonds. Werden er reeds dossiers ingediend bij de EG? Wat is het beleid van Minister Dewael inzake de mijn-musea? Is decentralisatie niet aangewezen? Kiest de Executieve voor een kaalslag of voor het behoud van de mijngebouwen?
Mevrouw Brepoels: *De KS heeft plannen bekendgemaakt voor de ontwikkeling van de mijngebieden waarbij alle sporen van de mijnindustrie dreigen verloren te gaan. Dat is nefast voor de streek. Er kan nochtans heel wat bewaard worden van het mijnpatrimonium, zoals dit in de omliggende landen gebeurt.*

De KS stelt voor bijna alle gebouwen en schachttorens te slopen omdat hergebruik niet mogelijk is. Zal de Vlaamse overheid ingrijpen vooraleer het te laat is?

Vorig jaar werd een studie gelast over het patrimonium van het oostelijk bekken. Zijn de resultaten hiervan reeds bekend? Graag vernam ik van de Minister welke toelatingen reeds werden verleend voor het slopen van mijngebouwen. Op basis van welke adviezen gebeurde dit? Werden reeds beslissingen genomen tot het beschermen van sommige constructies? Werd ook reeds een inventaris opgemaakt van het roerend patrimonium?

Hoever staat het tenslotte met de plannen voor een mijnmuseum? Het toerisme in Limburg zal toch niet uitsluitend afgestemd worden op immense pretparken?

Minister Waltniel: *Sinds 1 januari 1989 behoort de materie monumenten en landschappen tot de bevoegdheid van de Minister van Ruimtelijke Ordening. De toekomst van de Limburgse mijngebouwen ligt echter ook Minister Dewael aan het hart.*

Het studiebureau Swartenbroeckx leverde in december 1987-januari 1988 een rapport "Herbestemming mijnterreinen" af. Tot op heden werden slechts sloopvergunningen afgeleverd voor constructies die in dit rapport als "af te breken" werden aangeduid, namelijk gedeelten van de gebouwen van Winterslag, Eisden en Waterschei. Ik heb mij voorgenomen geen sloopvergunningen af te leveren of te laten afleveren zonder de concrete projecten voor de herordening en herinrichting van de mijngebieden te kennen.

Mevrouw Brepoels: *Had Minister Dewael in 1988 geen lijst opgesteld van wat in Genk en Eisden moest worden bewaard?*

Minister Waltniel: *Op dit cruciale punt zal ik straks ingaan. Tot nog toe zijn noch mijn administratie, noch ikzelf, gevat door*

sloopaanvragen. In verband met de herbestemming van de mijnterreinen is tot op heden enkel op 21 maart 1990 een beslissing genomen om het gewestplan Hasselt-Genk gedeeltelijk in herziening te stellen met het oog op het eventuele verwezenlijken van het ERC-project te Genk (Waterschei). Tot op heden is het ontwerpplan, houdende voorlopige vaststelling van het in herziening gestelde gedeelte, nog niet goedgekeurd. Voor de andere mijnterreinen is het gewestplan nog niet in herziening gesteld.

Er werden thans drie beschermingsprocedures ingezet voor de Limburgse mijnsites. Het beschermingsvoorstel voor Beringen betreft de Koolmijnlaan, de steenkoolmijn en de koolhaven en beoogt een maximale bescherming van de site. Voor het mijnmuseum zou de gemeente Beringen 13 miljoen beschikbaar willen stellen. Minister Dewael kan eventueel tussenkomen.

Het beschermingsvoorstel voor Genk-Waterschei betreft alleen de bovengrondse gebouwen aan de André Dumontlaan nummer 67 en de steenkoolmijn. (n.v.d.r.: uit onze informatie blijkt het enkel om het oude hoofdgebouw te gaan) De voorontwerplijst tot bescherming werd op 14 oktober 1988 ondertekend. Het onderzoek tot vaststelling ervan is lopende. Hetzelfde geldt voor de E. Coppélaan en de steenkoolmijn van Genk-Winterslag, die op dezelfde voorontwerplijst stonden. (n.v.d.r.: volgens onze informatie zou het enkel om de schachtbokken en de ophaalgebouwen gaan)

De mijnsite van Eisden is de meest waardevolle van het oostelijk bekken. De site heeft echter het meest te lijden gehad van mijnverzakkingen. De bescherming ervan stelt daardoor enorme technische en financiële problemen, zodat de vraag rijst of de restauratie en het behoud nog haalbaar zijn. (n.v.d.r.: een mijnningenieur verklaarde dat de scheuren en verzakkingen van uit de beginjaren van de mijnexploitatie dateren, en dat er zich thans géén stabiliteitsproblemen meer voordoen!)

Na een gedetailleerd en diepgaand onderzoek moet het mogelijk zijn om te komen tot een haalbare, redelijke en realistische afbakening van de beschermde mijnsites. Het heeft geen zin om gebouwen te beschermen om te beschermen. Het heeft evenmin zin onroerend erfgoed voor het nageslacht te bewaren als er geen passende bestemming voor wordt gevonden. Want op lange termijn leidt dit vaak tot verkrotting van een ooit waardevol complex. Vaak staat een dergelijk monument er dan als een steen des aanstoets bij.

Ik wil dat ten allen prijze vermijden voor de Limburgse mijngebouwen. Want wij moeten voorkomen dat er uiteindelijk nog slechts ruïnes en steenhopen van de steenkoolmijnen zouden overblijven.

Men kan mij zeker niet aanwijzen dat ik geen belangstelling zou hebben voor industriële archeologie. Maar men moet er ook rekening mee houden dat beschermen en restaureren veel geld kost.

Ik zou graag meer doen, maar dat kan alleen als men mij ook de nodige middelen ter beschikking stelt.

De heer Van Dienderen: Ik overweeg een motie van aanbeveling in te dienen.

Ik vind de houding van de Minister nogal passief. De Executieve neemt zelf geen initiatieven om die belangrijke gebouwen te bewaren.

Moet de Vlaamse regering niet zelf de herbestemming stimuleren en er de kosten van dragen? Anders vrees ik een grote kaalslag.

Mevrouw Brepoels: In de tweede fase van het toekomstplan voor Limburg worden bedragen bestemd voor de mijnterreinen. Kunnen die dienen voor de mijngebouwen?

Minister Waltiel: Mij lijken die bedragen niet bestemd te zijn voor monumenten en landschappen. Hun aanwending valt onder de bevoegdheid van de Minister bevoegd voor economische zaken."

Positie en oppositie...

Na deze tussenkomst dienden Hugo Van Dienderen en Frieda Brepoels volgende motie van aanbeveling in (Vlaamse raad, Stuk 467 (1990- 1991) - nr. 1):

"De Vlaamse Raad,

- overwegende dat het mijnpatrimonium voor alle mijn gemeenten, de provincie Limburg en het Vlaamse Gewest een belangrijk element van de ruimtelijke ordening is;

- overwegende dat de monumentale en stijlvolle mijngebouwen in alle zetels voor de wijde omgeving een grote industriële betekenis hebben, aangezien ze op een duidelijke wijze getuigen van een eeuw industrie in een provincie waar zo goed als geen dergelijke traditie bestaat;

- overwegende dat, zoals uit buitenlandse voorbeelden blijkt, de waardevolle historische gebouwen kunnen worden heringericht voor economische, culturele, administratieve en toeristische doeleinden;

- overwegende dat de afbraak van die gebouwen zeer duur is en dat de financiële middelen van de NV Kempense Steenkoolmijnen afkomstig zijn van de gemeenschap;

- vraagt de Vlaamse Executieve

- de NV Kempense Steenkoolmijnen te verzoeken om de mijngebouwen behoorlijk te onderhouden;

- onmiddellijk een voorlopig klasseringsbesluit uit te vaardigen voor alle gebouwen die door de herbestemmingscommissie als te behouden werden aangewezen;

- in samenwerking met de mijn gemeenten

een promotiecampagne te voeren om kandidaten voor hergebruik van de mijngebouwen te vinden;

- een brede maatschappelijke discussie te organiseren voor alle geïnteresseerden en deskundigen over de invulling van nieuwe bestemmingen van die gebouwen;

- een duidelijke begroting te publiceren waarin staat hoeveel het slopen en anderszids het renoveren van en het geven van een nieuwe bestemming aan het mijnpatrimonium de gemeenschap zou kosten."

Op 21 maart kwam deze motie ter discussie in de Vlaamse Raad. Zoals echter veelal gaat in ons politiek bestel werd de bespreking niet over fundamentele zaken gevoerd, en was de eindstemming eerder een afspiegeling van partijverhoudingen dan van gezond verstand. AGALEV en de Volksunie stemden vóór de motie, de andere partijen (CVP, SP en PVV) stemden tegen - zodat de motie verworpen werd.

Toch was dit parlementair hoofdstuk belangrijk, niet alleen omdat het andermaal de problematiek van het mijnpatrimonium - en in bredere kontekst het hergebruik van industriële ruimten - in de politieke aandacht plaatste, maar ook omdat het een aantal politieke verhoudingen en het gedrag van onze parlementairen bloot legde.

Zo vragen wij ons af welke de houding zal zijn - en blijven - van de Volksunie, die als regeringspartij deel uitmaakt van de Vlaamse Executieve. M.a.w. welke houding zal de Limburger Sauwens (gemeenschapsminister van Openbare Werken) innemen op het ogenblik dat de knoop moet doorgehakt worden. Zal hij de stelling van zijn partijgenoten, en de stellingen die hij vroeger persoonlijk reeds innam, gestand blijven en zich met succes verzetten tegen de dreigende 'Ausradierung' van het mijnpatrimonium.

Uit de stemverhouding rond deze motie blijkt echter ook duidelijk hoe partijtengstellingen voor veel parlementsleden belangrijker zijn dan konsekvent te blijven met hun vroegere verklaringen. Wij verwijzen naar de standpunten die in het verleden ingenomen werden door zowel individuele politici als partijinstanties van CVP, SP en PVV, waarbij deze zich onomwonden voor het behoud en de valorisatie van het mijnpatrimonium uitspraken.

Op het ogenblik van het ter perse gaan beschikken wij nog niet over het nominatim stemgedrag van al de leden van de Vlaamse Raad. In een volgend nummer hopen wij hierop echter in te gaan, en konsekventies en inkonsekventies duidelijk te maken. De lezer kan dan achteraf zelf uitmaken wie bij de volgende verkiezingen al dan niet zijn vertrouwen waard is.

CONSERVATION AWARDS

De jaarlijkse Conservation Awards, gesponsord door de Ford Motor Company, zijn ongetwijfeld de meest prestigieuze prijzen voor het behoud van het natuurlijk en cultureel erfgoed in Europa. De wedstrijd wordt vanaf 1983 georganiseerd en vindt thans in 15 Europese landen plaats.

Dit jaar ging in België geen prijs naar een industrieel-archeologisch project. Wel werd een nominatie toegekend aan het 'Musée européen de la Brasserie' in Romedenne (het levenswerk van ons medelid Charles Fontaine) en een vermelding 'buiten categorie' aan New Trends voor het renovatieproject van 'De Nieuwe Molens' en 'Brucoma' in Brugge (zie deze nieuwsbrief nr. 18). In 1990 waren er 120 inzendingen, vooral in de reeks cultuurpatrimonium.

Ook in 1991 zullen deze prijzen uitgereikt worden. Omdat het aantal inzendingen de laatste jaren steeds steeg en het werk van de jury dus steeds omvangrijker werd, en omdat men de jongerenprojecten wat meer op het voorplan wil laten komen, zullen de inzendingen thans echter bij het einde van het schooljaar afgesloten worden.

In vier categorieën wordt telkens een prijs van 150.000 frank toegekend, voor jongerenprojecten zijn er één prijs van 100.000 frank en vijf aanmoedigingsprijzen van elk 10.000 frank. Uit de reeks laureaten wordt een nationale laureaat gekozen, die nogmaals 200.000 frank ontvangt en onze kleuren moet gaan verdedigen op internationaal vlak.

Het belang 'er bij te zijn' kan niet genoeg onderstreept worden. Inlichtingen en deelnemingsformulieren kunt U vanaf nu reeds verkrijgen bij het sekretariaat van de Conservation Awards, c/o Ford Motor Company, Kanaaldok 200-204, 2030 Antwerpen - tel. 03/5402742.

Romedenne: Musée européen de la Brasserie

Brugge: de Nieuwe Molens

VILVOORDE: fietsroute "De Rijke"

Vilvoorde wil de belangstellenden van binnen en buiten de stad de kans geven bekende en minder bekende hoekjes uit het stadsbeeld en de landelijke omgeving beter te leren kennen.

De stad ondergaat de laatste jaren een hele gedaanteverwisseling. De ietwat verouderde en verloederde nijverheidskern groeit uit tot een modern regionaal centrum. De stad kent een rijke industriële geschiedenis. Het kan moeilijk anders! Het zeekanaal Brussel-Willebroek en verder naar de Scheldemonding dateert van 1561. De eerste spoorlijn van Brussel naar Mechelen liep niet alleen door Vilvoorde maar de werken werden in 1835 zelfs te Vilvoorde aangevat. Nijverheidsgebouwen, bekende fabrieks- en merknamen horen bij Vilvoorde. Info 02/2515889

SINT-GENESIUS-RODE: oud weverijgebouw bedreigd

In het centrum van Alsemberg heeft Volvo de assemblageactiviteit stopgezet eind 1990. In 1960 nam deze autokonstruktEUR de gebouwen over van de voormalige weverij VAN HAM. In de regio was dit bedrijf dat pas in 1912 werd heropgericht een begrip geworden omwille van de tewerkstelling die het had geschapen. In deze zin was het de eerste en enige konkurrent van de papierbedrijven welke het industrieel beeld van de regio ten zuid-westen van Brussel beheersten. Wie zijn boterham niet verdiende met papiermaken was genoodzaakt werk te zoeken ofwel in de fabrieken van Lot ofwel aan de overzijde van de taalgrens in Braine. Met de inplanting van een weverij in Alsemberg-Rode bracht de Brakelse textielreus VAN HAM de tewerkstelling naar de bevolking toe. Voor vele van zijn arbeiders betekende het een grote tijdsbesparing daar zij dagdagelijks de lange weg naar de fabriek niet meer hoefden af te leggen.

De uitbouw van de textielnijverheid buiten de bekende centra in Vlaanderen kon niet ontsnappen aan de crisis en reeds vroeger dan vele anderen zag VAN HAM zich genoodzaakt de activiteit te stoppen. Er bestond echter op dat ogenblik geen probleem voor het hergebruik van bestaande gebouwen. In de aanzet tot de expansie van de industrie in de

jaren zestig was er nood aan produktieruimte en Volvo maakte dan ook dankbaar gebruik van de leeg gekomen ruimte. Voor de tewerkstelling betekende het eveneens een heropleving want waar Van Ham nog maar een honderdtal werknemers had voor de sluiting groeide de arbeidersbevolking bij Volvo snel tot circa 250 mensen. De rekonversie van textielnijverheid naar vrachtwagenassemblage gebeurde zonder de minste schade aan het gebouw. Met de huidige verkoop aan GB-INNO-BM vrezén wij echter het ergste. De kultuur van deze firma rond patrimonium is dusdanig dat binnen afzienbare tijd het dorpsbeeld van Alsemberg sterk zal wijzigen. Een voorbeeld daarvan vinden we ondermeer in Oudenaarde waar de prachtige Gevaertfabriek, ook een textielcomplex, werd verkwanseld door het aanbrengen van een smakeloze metalen gevelstructuur, symbool van onze huidige wegwerpkultuur.

Hebben wij als industrieel-archeologen hier weer de trieste taak om een spoor van ons industrieel verleden te inventariseren of kan de bedrijfskultuur van reuzen uit onze nijverheid worden bijgeschaafd? Een boodschap om even over te bezinnen!!!!

(JDG)

GRIMBERGEN 's Gravenmolen door brand vernield

Op vrijdag 8 februari ll. rond 22.45u vernietigde een fel uitslaande brand het gans molencomplex en de aanpalende gebouwen. Enkel de muren bleven overeind.

Sedert een tiental jaar was het geheel in partikulier bezit. De renovatiewerken van de gebouwen waren praktisch voltooid. Aan het waterwerk (sluis en rad) was echter niets gedaan.

Zo verdween weer een stuk historisch erfgoed in Grimbergen.

(RV)

MECHELEN:

'Meubles de la Dyle' toch gesloopt

Met verbijstering stelde RIM in Mechelen vast dat OVAM toch de opdracht heeft gegeven tot het slopen van de gebouwen van deze gewezen meubelfabriek. Een aanzienlijk deel van het complex werd reeds afgebroken. Op de vrijgekomen ruimte moet een nieuw kantorencomplex verschijnen.

Reeds in een vorige nieuwsbrief werd gemeld dat RIM pleitte voor een hergebruik van de bestaande gebouwen als kantoorruimte. Het werd hierin gesteund door heel wat andere verenigingen en personen.

De gebouwen van 'Meubles de la Dyle' waren immers een merkwaardige en zeldzaam staal van betonarchitectuur uit het Interbellum. Daarbij was de bouwfysische toestand nog zeer goed en leende de open konstruktie zich tot een perfekt hergebruik.

Het is wel bijzonder cynisch dat uitgerend de Openbare Vlaamse Afvalstoffen Maatschappij, die zich steeds opwerpt als de bezieler van een degelijk recyclagebeleid, in haar eigen gebouwenbeleid een unieke kans op 'recyclage' liet liggen en een onvervangbaar stuk van ons patrimonium met de grond gelijk maakte.

Milieuminister Kelchtermans die getekend heeft voor de sloop van deze unieke gebouwen moet dringend eens het regeringsverklaring van zijn eigen Executieve lezen, waarin gezegd wordt dat zij zal streven naar "het behoud van het waardevolle cultuurhistorisch patrimonium, met inbegrip van het industrieel-archeologisch erfgoed".

De manier waarop het nieuwbouwproject werd doorgedrukt is op zijn minst bedenkelijk. Pas over enkele maanden zal met een nieuwbouw begonnen worden die minder ruimte zal bieden dan de renoveerbare ruimten. De beslissing tot sloop komt over als onbegrijpelijk, overhaast en in strijd met elke logika. Dit roept onvermijdelijk de vraag op of hier misschien andere belangen dan die van de gemeenschap gespeeld hebben....

Intussen verliest Mechelen een van zijn meest waardevolle industrieel-archeologische gebouwen in naam van de ...? (FG)

De vroegere meubelfabriek 'Meubles de la Dyle' (foto F. Geys)

BRUSSEL:

Brussels kruitvat van industriële activiteit

In Brussel is een projekt in uitvoering, dat de bedoeling heeft het verleden letterlijk voor de toekomst te bewaren. Waar vroeger militaire voertuigen werden gestald, zijn straks KMO's bedrijvig.

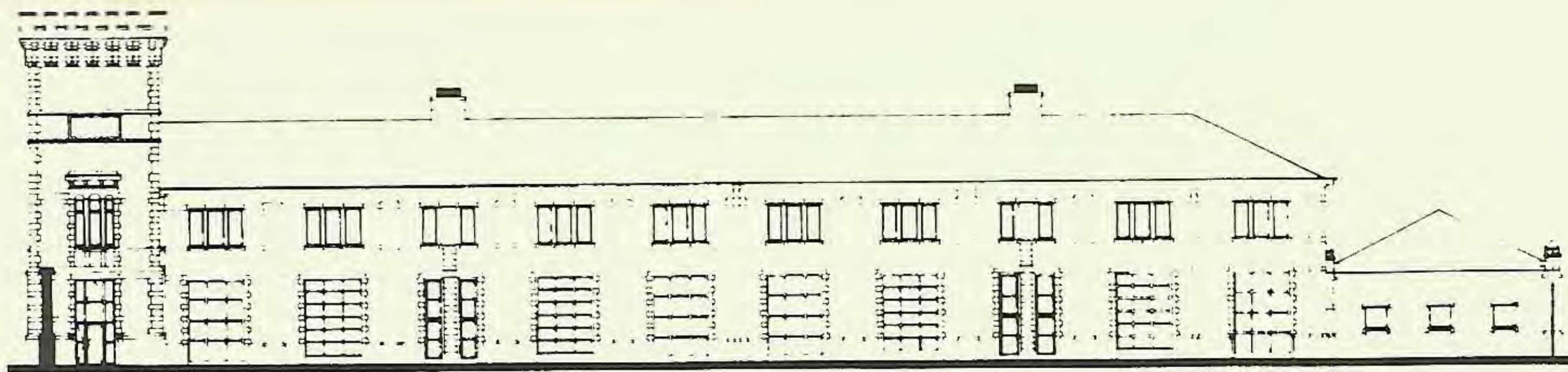
Eind 1991 zal het oude voertuigenarsenaal van het Belgisch leger aan de Louis Schmidtlaan te Brussel omgebouwd zijn tot een bedrijvencomplex. Het gebouw wordt een eerste van zes Brusselse kazernes die Landsverdediging in 1976 al afstond om ze weer bewoonbaar in te richten.

De nieuwe eigenaar werd de Nationale Huisvestingsmaatschappij, die in overleg met de Brusselse Gewestelijke Executieve de nieuwe bestemming van dit ontruimde militaire gebouw bepaalde. De architecturale kenmerken voor dit typische militair complex uit de jaren 1910 behoren tot het stedelijk landschap, vond men.

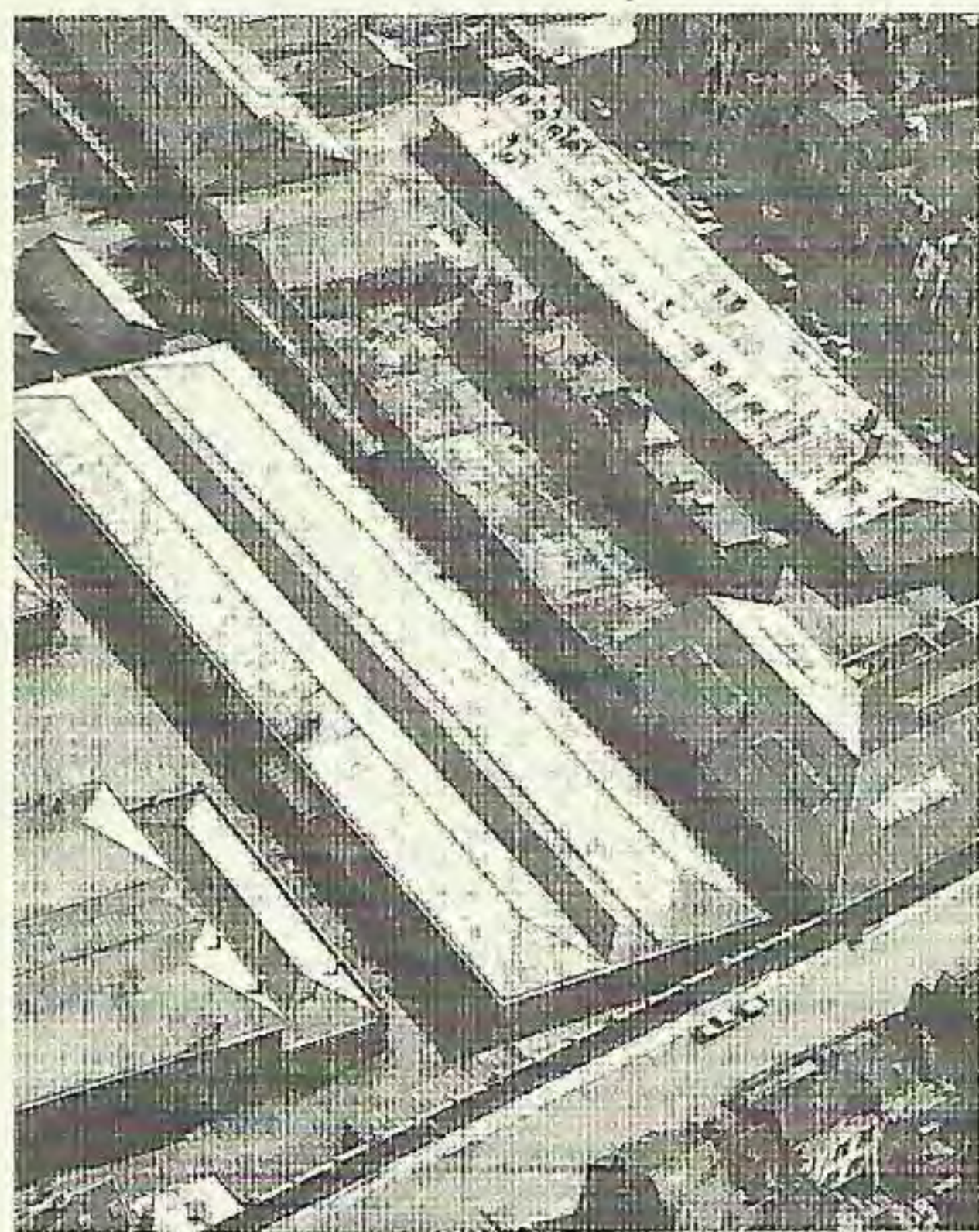
Hoewel het belangrijkste deel van het projekt eerst voorbehouden werd voor sociale huisvesting, wist de GOMB het in zijn geheel en na heel wat studie- en palaverwerk voor bedrijven te reserveren. De gebouwen hadden tenslotte vroeger ook al als werkruimte gediend, en men zou zorgen voor een harmonieus samengaan met het stadsmilieu. *Niet-vervuilend*

De bedoeling van de GOMB is, bedrijven waarvan de activiteiten verenigbaar zijn met het stadsmilieu, ook opnieuw in de stad in te planten. Meteen worden echter ook al de beperkingen aangegeven. Inspecteur-generaal Luc Daemsò van de dienst "Promotie Ondernemingen" van de GOMB preciseert daarom meteen dat men vooral KMO's uit de technische dienstverlening en eventueel de lichte industrie onderdak wenst te verlenen. Onder "lichte industrie" verstaat hij onder meer een drukkerij-uitgeverij, terwijl hij bij "technische dienstverlening" bijvoorbeeld denkt aan medische of chemische labo's. Kleine metaalverwerking is ook mogelijk, zolang er geen milieuhinder aan te pas komt. In al deze richtingen zijn er al contacten of kontrakten.

In totaal zal het oude militaire voertuigenarsenaal in vernieuwde vorm bijna 10.000 m² nuttige oppervlakte tellen. Er

Het daglicht valt niet alleen langs deuren en vensters binnen, maar ook via een centrale glazen overkoepeling. Beide verdiepingen zijn 5 m. hoog, zodat een tussenverdieping kan worden toegevoegd: dat brengt dan de oppervlakte van een module op 360 m².

De GOMB is ervan overtuigd dat dit type project een stimulans betekent voor het behoud en de reconversie van het bedrijfsleven in Brussel: het zal volgens haar de economische activiteit in een modern stadsgewest bestendigen door het aantrekken van diverse KMO's, terwijl tegelijk een 'industriële-archeologisch' waardevol gebouw van de slopershamer gevrijwaard blijft.

worden 68 parkeerplaatsen voorzien en twee grote hallen, elk bestaande uit vier onafhankelijke delen die op de grote binnenkoer uitmonden. Er zijn dus acht eenheden, die rechtstreeks met kantoren kunnen worden verbonden. Daarvoor zijn modules van 220 m² beschikbaar.

Modulair

Elke module bestaat uit een gelijkvloers en een verdieping, met daartussen een ruime metalen trap. Een lift inbouwen is mogelijk. Het daglicht valt niet alleen langs deuren en vensters binnen, maar ook via een centrale glazen overkoepeling. Beide verdiepingen zijn 5 m. hoog, zodat er een tussenverdieping kan worden toegevoegd. Dat brengt dan de oppervlakte op 360 m².

Het project is uitstekend gelegen aan de tweede Brusselse ring en is vlot bereikbaar (buiten de spitsuren uiteraard) vanaf de grote ring en de meeste auto-

wegen. Niet te versmaden is de goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer, metro inbegrepen.

Een bedrijf dat in het Arsenaal een module wenst aan te kopen moet vooraf erkend worden door de Raad van Bestuur van de GOMB. Criteria: behoren tot de niet-vervuilende (semi-)industriële sector, gekwalificeerde werkgelegenheid bieden in verhouding tot de inplantingsoppervlakte en, indien mogelijk, zorgen voor toelevering op gewestelijk vlak. Na erkenning tekenen bedrijf en GOMB een programmakontract.

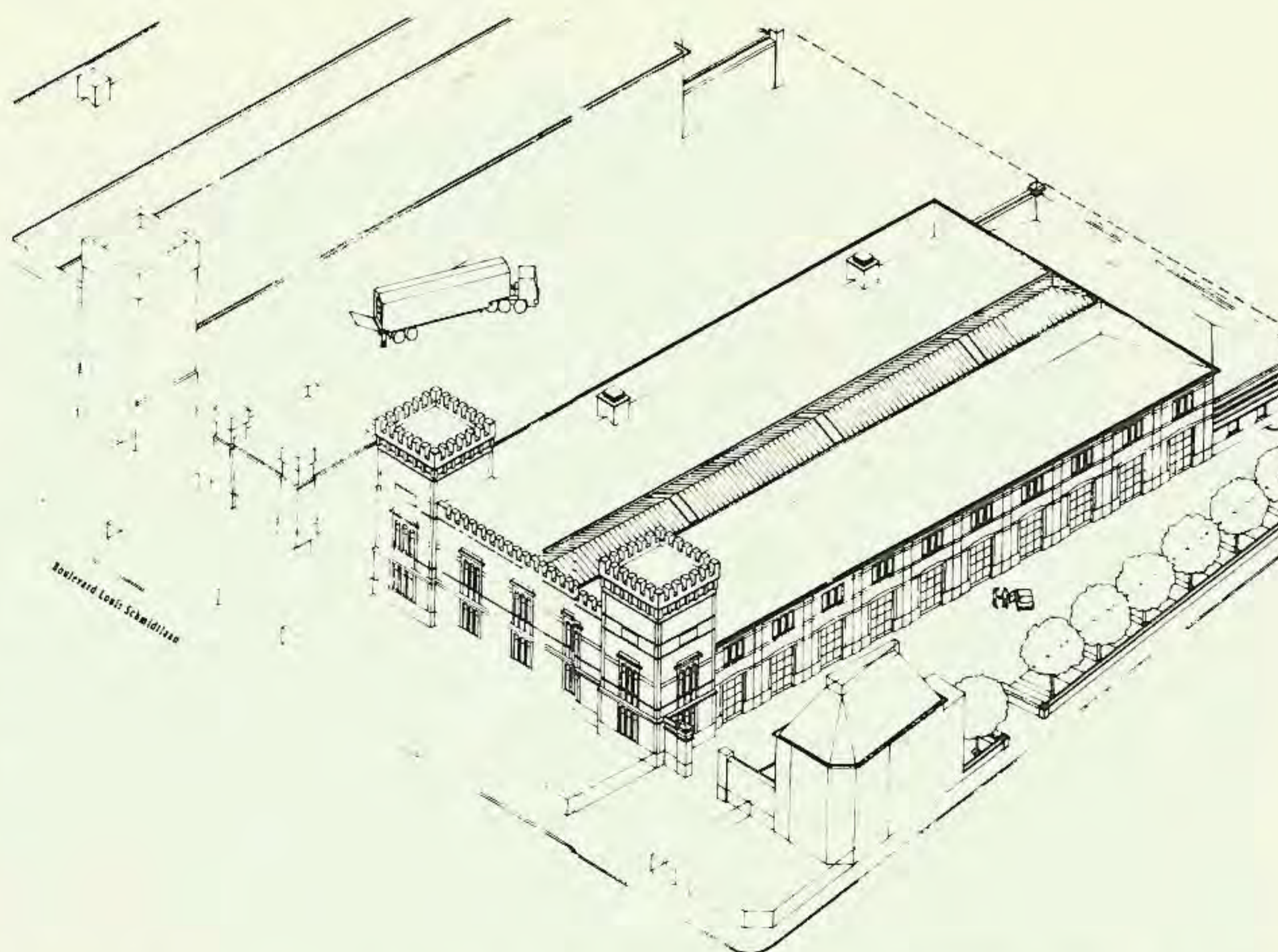
Leve de stad

De GOMB is er alvast van overtuigd dat dit type project een stimulans betekent voor het behoud en de reconversie van het rijkgeschakeerde bedrijfsleven in het Brussels gewest. Het zal volgens haar de economische activiteit in een modern stadsgewest bestendigen door

het aantrekken van diverse KMO's. En meteen blijft ook een aardige brok "militair-industrieel" erfgoed van de radicale slopershamer gespaard. Brusselaars en Brussel-gangers zullen de hoek van de Louis Schmidlaan en de Waversesteenweg blijven herkennen aan de robuuste torens en de monumentale architectuur van begin deze eeuw.

(WDB)

(overgenomen uit Vraag & Aanbod nr. 6 van 5 februari 91)

Er worden 68 parkeerplaatsen voorzien en twee grote hallen, elk met vier onafhankelijke delen die op de grote binnenkoer uitmonden. Er zijn dus acht eenheden, die rechtstreeks met kantoren kunnen worden verbonden: daarvoor zijn modules van 220m² beschikbaar.

Zonnegem: Brouwerij Rubbens

ZONNEGEM: Brouwerij Rubbens

Zoals reeds gemeld in een vroegere nieuwsbrief (nr. 10) werden beschermingsaanvragen voor deze merkwaardige Oostvlaamse site tot driemaal toe gekelderd door de erfgenamen, die vreesden voor de hoge kosten die een dergelijke bescherming met zich zou meebrengen. Nochtans was de interesse om het hoofdgebouw en de vroegere bedrijfsgebouwen te verkopen aan iemand die het geheel kon en wou restaureren groot. Na twee jaar is die gevonden in de persoon van de Nederlandse familie Steinke, die de brouwerij en het brouwershuis tot twee woonhuizen zal ombouwen, met behoud van het oorspronkelijk uitzicht.

Van de vroegere bedrijfsinstallatie is nog enkel de Cornwallketel (1931) ter plaatse gebleven. De 19de eeuwse monocilinderstoommachine en de daaraan verbonden baskuul-waterpomp werd verkocht aan het Brouwerijmuseum van Bocholt. De open roerkuip, de kookketel en de koelbak zijn bij de Lembeekse gueuzefabrikant Boon terechtgekomen. De ammoniakkompressor en de pletmolen verhuisden naar Charleroi. Vanuit de Werkgroep Industriële Archeologie Deurne-Schelde (WIADS) werd aan de heemkundige kring van Erpe-Mere gevraagd om de historiek van de brouwerij zo volledig mogelijk te reconstrueren.

(HVR)

MUNKZWALM: Zwalmmolen, op naar een levende molen !?

Begin dit jaar kondigde het Oostvlaamse Provinciebestuur de aankoop aan van de Zwalmmolen, een watermolen te Munkzwalm. Samen met de Fauconniersmolen te Oordegem en de Windkemolen te Oosterzele, beiden windmolens, vormt hij het molenpatrimonium in het bezit van het Provinciebestuur. De Zwalmmolen is de middelste van de vijf nog bestaande watermolens op het riviertje de Zwalm dat tussen Brakel en Nederzwalm, de slagader vormt van de Zwalmstreek.

Men kan de vraag stellen of we hier wel nog van watermolens kunnen spreken, daar de horeca inmiddels deze relikten van het ambachtelijk malen voor een groot deel heeft omgevormd tot uitbatingen, waar naast bier en boerenboterhammen, kitch en gebrek aan respect voor de eigenheid van de molen hoogtij vieren. En de watermolens liggen er doods en zielig bij.

De Zwalmmolen werd reeds in 1040 vermeld als eigendom van de Benedictijnerabdij van de Blandijnberg te Gent. Na de Franse revolutie kwam hij in 'wereldlijke' handen terecht, toen hij verkocht werd als kerkelijk goed. Hij was toen zowel graanwatermolen als oliemolen. De maalactiviteiten werden gestaakt rond 1963. De molen bezat toen naast drie maalsteenkoppels een cilindermaalderij van het merk MIDGET type 184 en een hulpdrijfkracht onder de vorm van een dieselmotor. Van een

olieslagwerk was toen geen sprake meer, dit zou in 1891 in onbruik geraakt zijn. Ook de dieselmotor is inmiddels verdwenen.

Tot vandaag de dag wordt de stilstaande molen gebruikt als café en kunstgalerij, die samen met het in het molenaarshuis gevestigde Zwalmuseum als het ware het episch centrum vormen van het Zwalmtoerisme. Wijlen Marcel De Boe, de laatste eigenaar, was namelijk de grote voorvechter van de toeristische exploitatie van deze landelijke streek. Of deze massale belangstelling de streek goed doet is zeer de vraag.

Wij hopen om samen met het Oostvlaams Provinciebestuur en de Molenskommissie een stap in de goede richting te kunnen zetten door de watermolen te restaureren en zijn oorspronkelijke functie terug te geven.

Vanuit de vzw Levende Molens, werkgroep Oost-Vlaanderen, zal de restauratie nauwlettend gevolgd worden en tevens zal de molen bemalen worden door vrijwillige molenaars van deze vereniging. Verder hopen wij dat dit geheel meer zal zijn dan louter een toeristische bezienswaardigheid, maar een opvoedende rol mag spelen rond het landschap en het milieu van de Zwalmstreek, het ekologisch belang van een watermolen voor een beekbiotoop en het belang van een gepaste en verantwoorde bestemming van een monument.

(JB)

OOSTVLAAMS VERBOND VOOR HEEMKUNDE Steun aan Campagne Industrieel Erfgoed

Reeds sinds 1973 propageert het Oostvlaams Verbond van Heemkundige Kringen de restauratie van oude gebouwen via een erkentelijkheidsactie, waarbij de eigenaars die hun historisch pand lieten restaureren, dikwijls volledig op eigen kosten, een waarderingsoorkonde, zonder enige financiële weerslag, krijgen. Het aandeel van industrieel-archeologische gebouwen is in die periode laag gebleven (34 op 438) en het betreft dan nog vooral molens.

Men erkent volmondig dat deze aanpak slechts beperkte resultaten oplevert en daarom zal in de toekomst ook preventief actie gevoerd worden.

(HVR)

GISTEL: station afgebroken

In februari laatstleden werd in Gistel het station gesloopt. Meteen verdween de laatste getuige van een vroegere spoorlijn door dit Westvlaamse stadje.

De spoorlijn in kwestie kwam tot stand in 1868 en verbond Oostende, via Torhout, Kortemark en Ieper met Armentières in het toenmaals bloeiende nijverheidsgebied van Noord-Frankrijk. Het passagiersverkeer werd stopgezet in 1958, het goederentransport in 1963. Een lovenswaardige poging om de oude spoorlijn Torhout-Oostende te rehabiliteren als Museumspoorlijn met authentieke stoomlokomotieven in samenwerking met de andere gemeenten langs de lijn mislukte. Stad Gistel had geen 100000 fr beschikbaar voor dit initiatief.

Andere pogingen om het stationsgebouw te hergebruiken als cultureel of als gemeentelijk administratief centrum ketsten eveneens af op de Gistelse onwil. De eenzame strijd van de huidige Gistelse burgemeester Redgy Tulpin tegen zoveel onbegrip mocht niet baten. Niettegenstaande een positief advies van Monumenten en landschappen over de herbruikbaarheid van het stationsgebouw ging het toch tegen de vlakte. Op de vrijgekomen terreinen zal nu een nieuw administratief centrum met groenzone gebouwd worden. De oude spoorlijn, waarlangs enkel nog het station van Wijnendale en Moere bewaard blijven, is nu een wandel- en fietspad. (EC)

Het vroegere stationsgebouw van Gistel (foto A. Vanblaere)

TENTOON- STELLING

Waterwegen te Vilvoorde

Van 21 tot en met 28 april organiseert de heemkundige kring Hertog Hendrik I te Vilvoorde een tentoonstelling rond de waterwegen in Vilvoorde. Deze tentoonstelling gaat door in galerij "De Met" in het Cultureel Centrum, Bergstraat 1 te Vilvoorde.

In het begin van de 16de eeuw verloor de Zenne door verzanding haar betekenis als enige waterweg tussen de stad Brussel en de Dijle. Een grondige studie wees uit dat het graven van een kanaal een betere verbinding vormde tussen Brussel, de Rupel en de Schelde. Op 16 juni 1555 werd de eerste spadesteek gegeven te Willebroek. Het was onder leiding van architect Jean de Locqughien dat de werken werden voltooid op 10 oktober 1561. Het kanaal had een lengte van 28 km, een breedte van ca. 40 m en een diepgang van 2 m. De scheepvaart op het nieuwe kanaal gebeurde met trekschuiten, soms nog getrokken door mensen, later meestal met paarden. Deze dienst heeft het moeten afleggen tegen de stoommachine. De dienst met de trekschuiten werd besloten op 13 oktober 1868. Vanaf het begin van de 20ste eeuw gebeurde de dienst volledig met stoomboten.

In 1830 werd het kanaal verdiept en kreeg Vilvoorde een gemetste doorgang van 6 op 6,5 m. De vroegere ophaalbrug werd vervangen door een zwaaibrug. De toename van de scheepstonnemaat dwong het beheer nogmaals over te gaan tot een verdere uitgraving en verbreding. Hierdoor konden zeeschepen Brussel bereiken. Op 1 januari 1898 droeg de stad Brussel het beheer van het kanaal over aan de N.V. Société des installations maritimes.

De Vilvoordse kanaalbrug werd tijdens de Tweede Wereldoorlog vernietigd en uit pure noodzaak brachten de Duitsers een nieuwe zwaaibrug in dienst.

Het toenemende verkeer en de daarbij horende moeilijkheden zorgden ervoor dat er een nieuwe brug werd gebouwd. Deze nieuwe hefbrug werd een honderdtal meter verder in de richting van Brussel aangelegd. Deze hefbrug met een overspanning van 50 m laat 95% van het scheepvaartverkeer in ongeopende toestand door.

Al deze vernieuwingen samen met het ontstaan van de N.V. Chemins de Fer Industriels deden Vilvoorde uitgroeien tot een sterke economische pool. (WB)

VERSCHENEN: Universitaire thesissen.

De Belgische Vereniging voor Nieuwste Geschiedenis (p/a Blandijnberg 2 te 9000 Gent - lidmaatschap 150 fr. op bankrekening 068- 2043958-01) publiceert regelmatig lijsten van licentiaatsverhandelingen die aan de verschillende universiteiten afgelegd worden. Uit de laatste lijst, verschenen in het decembernummer van het BTNG-Medelingenblad nemen we een aantal titels over, die voor industrieel-archeologen interessant kunnen zijn. Telkens worden eveneens de universiteit en de naam van de promotor vermeld.

GREEFS, Hilde: *Kooplieden te Antwerpen tijdens de overgang van de 18de naar de 19de eeuw: een socio-economische en socio-culturele benadering* (RUG, H. Soly)

MARES, Ann: *Arbeidsorganisatie en arbeidsverhoudingen aan de haven van Antwerpen 1919-1925* (VUB, E. Witte)

VAN DE VYVER, Danielle: *De Antwerpse restaurants rond de eeuwwisseling (1895-1910)* (KUL, E. Stols)

VAN HALME, Michel: *Sierplantenteelt te Brugge in socio-cultureel en economisch perspectief 1807-1914* (KUL, R. Van Eenoo)

CAMERLINCKX, Steven: *Bijdrage tot de studie van de urbanisatie van Kessel-Lo: mutatie van de activiteitsstructuur (1796-1880)* (KUL, H. Van der Wee)

D'HAESELEER, Peter: *Proto-industrialisering van de vlasnijverheid in dertien gemeenten ten westen van Aalst (18de - eerste helft 19de eeuw)* (KUL, H. Van der Wee)

DUITSLAND

Oelsnitz-Erzgebirge: Bergbaumuseum

Het grootste steenkoolmuseum van Duitsland bevindt zich in het Saksische Erzsgebirge, in de voormalige DDR. De ontginning van het Lugau-Oelsnitz-steenkoolbekken gaat terug tot het midden van de 19de eeuw, toen de traditionele textielnijverheid door de beginnende industrialisatie in zware moeilijkheden was geraakt.

In 1846 ontdekte de constructeur Karl-Gottlob Wolff de eerste steenkoolader die de moeite waard bleek. Nauwelijks twee jaar later waren er reeds 25 kleine schachten. In de jaren 1850 ontstonden dan de grotere vennootschappen.

De eerste tekenen van uitputting deden zich in het begin van de zestiger jaren voor en vanaf 1967 werden de mijnen een voor een stilgelegd. Het laatste volle wagentje verliet de schacht op 31 maart 1971 en tegen 1975 waren alle ondergrondse mijngangen opnieuw gevuld. Hoewel er aanvankelijk ook sprake was om alle mijnen in dit gebied te slopen, gezien de kosten, woog de verantwoordelijkheidszin van de centrale overheid door. Toen de beslissing voor een museum eenmaal gevallen was, bleek de moeilijkheid vooral bij de selectie te liggen: meerdere mijnen stelden hun kandidatuur. Uiteindelijk viel de keuze op de Kaiserin-Augusta-schacht, sinds 1946 de VEB Karl-Liebknecht-schacht. Deze

mijn werd in 1922 totaal vernieuwd en beschikte sindsdien over de meest gemoderniseerde installatie in gans Duitsland.

Het 'Bergbaumuseum' kwam er voornamelijk dank zij de intensieve arbeid en het enthousiasme van een aantal ex-werknemers. Als museum voor de Saksische steenkoolontginning is deze industrieelarcheologische site beslist een bezoek waard. In de bovengrondse gebouwen van de schacht is een didactische en inhoudelijk zeer degelijke tentoonstelling ondergebracht, die de ontwikkeling van de mijnontginning en de vroegere nijverheden in de streek brengt.

Via de tentoonstelling, waarin men vrij kan rondlopen, komt men bij de mijnschacht, waar om de twee uur een rondleiding -zelfs voor 2 mensen- aanvat en waarbij de bezoeker in de illusie gelaten wordt dat hij werkelijk afdalt in de ondergrond. In zo realistisch mogelijk nagebootste mijngangen wordt het mijnwerk in al zijn facetten uiteengezet. De bezoeker wordt daarbij met allerlei proeven actief betrokken.

Het museum ligt op 20 minuten van Chemnitz, het vroegere KarlMarxstadt en is dagelijks te bezoeken van 9u tot 16u, uitgezonderd op maandag. Verdere info: Bergbaumuseum, Pflockenstrae, O9150 Oelsnitz-Erzgebirge, tel. 0037/39717 en 0037/39619.

(IVW-JDG)

OOSTENRIJK

Steyr: Museum Industrielle Arbeitswelt

Ongeveer twintig kilometer ten zuiden van de autoweg Linz-Wenen, ligt aan de samenvloeiing van de Enns en de Steyr de stad Steyr. De streek van het Ennsdal kende een traditie van ijzerbewerking omdat er op verschillende plaatsen erts werd gedolven dat via de rivier naar Steyr werd getransporteerd.

In 1864 richtte Josef Werndl er een wapenfabriek op die zou uitgroeien tot de huidige groep Steyr-Daimler-Puch AG die 10000 mensen tewerkstelt. Na de Eerste Wereldoorlog werd de produktie gediversifieerd naar o.a. auto's, vrachtwagens, landbouwtractoren en motoronderdelen. Sinds vorige eeuw is de geschiedenis van de stad sterk verweven met die van de fabriek.

In 1980 ontstond het idee om een museum te bouwen rond de industrialisering van de streek. Industrielle Arbeitswelt wil echter geen museum zijn in de traditionele zin van het woord. Behalve techniek worden vooral de arbeids- en levensomstandigheden van de industriearbeider vroeger en nu geënceneerd. Het museum schetst de evolutie van de ambachten over de industriële revolutie, de introductie van het bandwerk en de konsumptiesamenleving naar het tijdperk van de micro-elektronika. Zoals de museumgids zegt, kan Arbeitswelt luid en vermoeiend zijn: plots beginnen de weefgetouwen te ratelen, in de grote hal klotst het water onder een waterrad en door de luidsprekers dreunen de stoomhamers op het aambeeld. Een kil neonlicht verlicht de komputerzaal, de smeerolie in de machinekamer stinkt. Uit de mooie vensters van de ondernemerswoning klinkt pianomuziek, de arbeiderswoning is donker en benauwd. Door de luidspreker klinkt een Duitse propagandarede terwijl de geallieerde vliegtuigen dreigend overvliegen. Arbeitswelt wil niet alleen tonen maar vooral laten aanvoelen hoe de industriearbeid ons leven tekende en nog steeds beïnvloedt. Video- en computerschermen spuwen informatie uit terwijl elektronische bewakingssystemen elke beweging registreren. De bezoeker wordt actief bij het museum betrokken.

Info: Verein Museum Arbeitswelt, Wehrgrabengasse 1-7, A-4400 Steyr.

(JE)

BERGBAUMUSEUM KARL-LIEBKNECHT-SCHACHT

Öffnungszeiten:

9-17 Uhr, letzte Führung 16 Uhr • Montag geschlossen

Führungen für Reisegruppen nach Voranmeldung

Ruf: Oelsnitz 3 97 19, 3 97 17

89504 *

KALENDER

In deze kalender worden gratis aankondigingen van alle bij het Samenwerkingsplatform Industriële Archeologie Vlaanderen aangesloten organisaties opgenomen. Zendt Uw gegevens aan :

Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie vzw
Postbus 30
9000 Gent-12
tel 056/779624

19 en 20 april:
GENT en FOURMIES:
Cursus over 'Ecomuseologie' georganiseerd door het Instituut voor Conservatie en restauratie vzw. De eerste dag wordt in Gent gedoceerd, de tweede dag rijden de deelnemers per bus naar Fourmies-Trelon (N.-Frankrijk) om er de praktijk te bekijken. Info: 091/254290

20 april:
BRUSSEL:
Geleide bustoer "Industrie, boulevards en beluiken": een stadstoer over industrialisatie en tewerkstelling, volkshuisvesting, en sociale woningbouw, stedbouw en afbraak, dorpsgroei en stadsuitdeining in het 19de eeuwse Brussel. Vertrek om 14u op de Oude Graanmarkt, tot 18u. Info: 02/5117883

22-28 april:
GENT: Beurs FLANDERS TECHNOLOGY INTERNATIONAL, met deelname van de V.V.I.A.-tentoonstelling 'Industrieel Erfgoed in Vlaanderen'

24 april
GENT:
INTERNATIONALE MONUMENTENSTUDIEDAG van ICOMOS-Vlaanderen (International Council on Monuments and Sites) in het kader van het industrieel erfgoed : 'Industrieel Erfgoed: gebruik, misbruik'
Info: 056/359102

27 april
GENT:
Afsluitende studiedag van de 'Campagne Industrieel Erfgoed Vlaanderen', gewijd aan het industrieel verleden van Vlaanderen: 'De Wortels van Flanders' Technologie: Zorgen voor Morgen'
Info: 056/359102

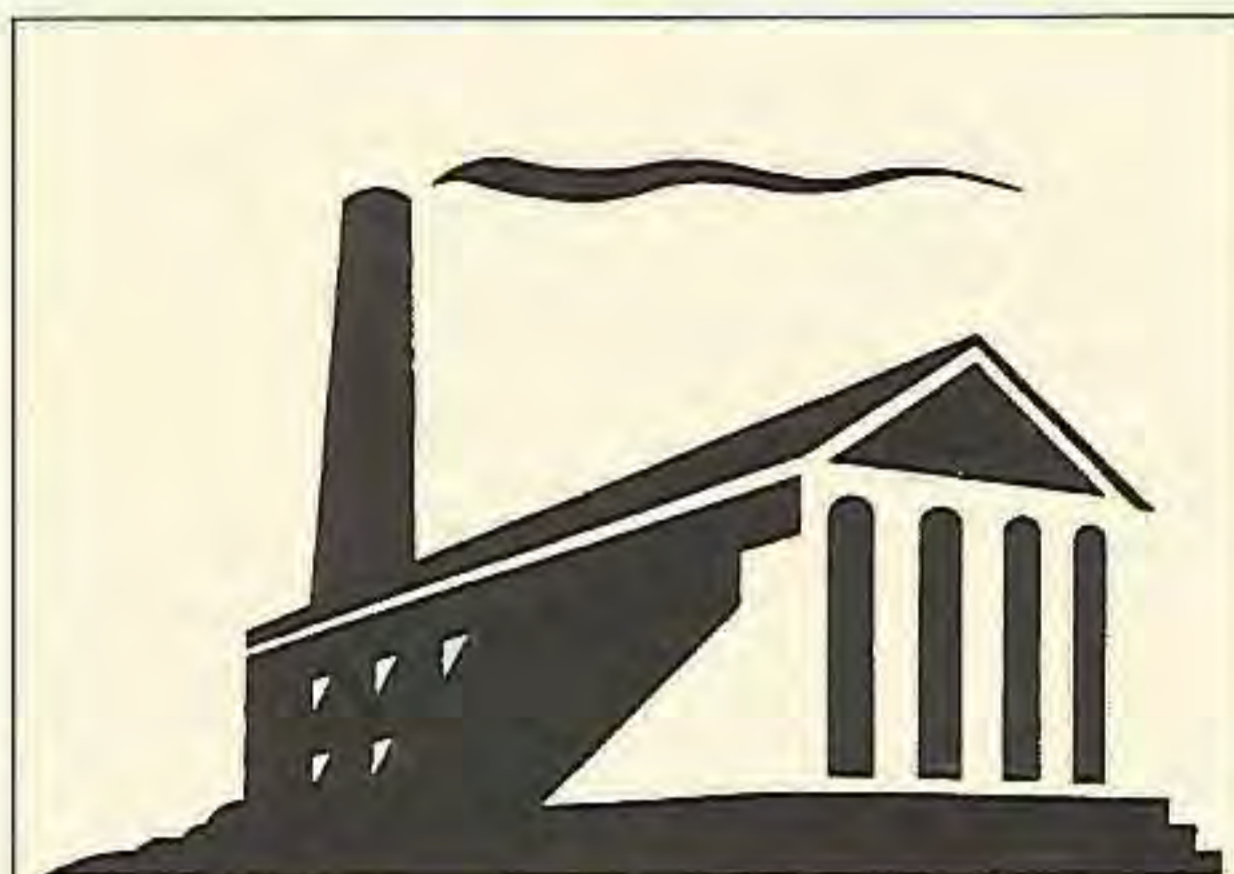
28 april:
KORTRIJK:
Industrieel-archeologische stadswandeling. Vertrek om 15 u. aan het station. Info: 056/359102

5 mei:
RONSE:
Industrieel-archeologische stadswandeling. Vertrek om 15 u. aan het station. Info: 056/359102

11 mei:
OOSTENDE:
Bezoek aan de creosoteer-installatie van de RTT in Oostende (langs de vaart Oostende-Brugge, naast UCB). Open van 15 tot 18 u. Info: 056/359102

12 mei:
IZEGEM:
Industrieel-archeologische stadswandeling. Vertrek om 15 u. aan het station. Info: 056/359102

15 mei:
HASSELT:
Studiedag 'Industrieel archeologie in het onderwijs' georganiseerd door VVIA, Vereniging Vlaamse Leerkrachten en Nationaal Jenevermuseum. Info: 056/359102

CAMPAGNE INDUSTRIEEL ERFGOED VLAANDEREN

De Campagne Industrieel Erfgoed Vlaanderen slaagt er in om heel wat beweging rond het industrieel en technisch erfgoed in gang te steken.

U KUNT DE CAMPAGNE FINAN- CIEEL STEUNEN

Giften van 1000 frank en meer zijn welkom op postrekening 000-0000004-04 van de Koning Boudewijnstichting met vermelding 'Campagne Industrieel Erfgoed'. De milde schenkers ontvangen een fiscaal attest voor deze schenking. Bij storting van 2500 frank of meer ontvangen zij eveneens een gratis exemplaar van de gelegenheidsbrochure 'Handen Tekort. Pleiten voor Vlaanderen industrieel erfgoed.'

16 mei:
BRUSSEL:
Internationaal symposium 'Eenheid in verscheidenheid. Watertorens in België', georganiseerd door de Nationale Vereniging der Waterleidingbedrijven i.s.m. VVIA en PIWB. Info: 02/5374302.

18 mei:
OOSTENDE:
Bezoek aan de creosoteer-installatie van de RTT in Oostende (langs de vaart Oostende-Brugge, naast UCB). Open van 15 tot 18 u. Info: 056/359102

26 mei:
AALST:
Industrieel-archeologische stadswandeling. Vertrek om 15 u. aan het station. Info: 056/359102
MECHELEN:
Industrieel-archeologische stadswandeling. Vertrek om 14 u. aan het station. Organisatie: Mechelenbinnenstebuiten. Info: 015/412708

30 mei:
BAASRODE:
Ontvangst (18-21 u.) van de lezers van Vraag & Aanbod en de leden van de VVIA in het bedreigde Scheepvaartmuseum en de achterliggende werven. Info: 056/359102 - vooraf aanmelden: 02/7191511

2 juni:
NINOVE:
Industrieel-archeologische stadswandeling. Vertrek om 15 u. aan het station. Info: 056/359102

9 juni:
WAREGEM:
Opendeurdag in een aantal werkende vlassites als aanloop tot een permanente vlasroute. Vertrek om 14 u. bij Depoortere in de SintJansstraat te Waregem-Beveren-Leie. Info: 056/779624

MUSEUM- SPOORLIJNEN

Verschillende museumspoorlijnen zonden ons hun programmatie door:

AS:
Limburgse Stoom Vereniging (de vroegere 'Toeristische Trein Zolder'):
19 en 20 mei: ritten naar Eisden en Waterschei
6 en 7 juli : stoomhappening
Gewone ritten op zon- en feestdagen van begin juli tot 15 september, telkens vanaf 15 u.
Info: 012/232224

BAASRODE:
Stoomspoorlijn Dendermonde-Puurs, uitgebaat door de 'Belgische Vrienden van de stoomlokomotief'
Gewone ritdagen: 6,7,14,21, en 28 juli; 4,11,18,25 aug.; 14 sept.
Info: 053/703837

MALDEGEM
Stoomcentrum Maldegem
Vanaf 1 mei tot en met 6 oktober worden op zon- en feestdagen ritten ingelegd tussen Maldegem en Eeklo
Info: 050/361152 of 059/801443